

DOI 10.36074/logos-19.12.2025.049

«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКА АКЦІЯ» 1941 Р. ЯК ПОЧАТОК СИСТЕМАТИЧНОГО ГОЛОКОСТУ В УКРАЇНІ

Волощук Назар Вадимович¹

Науковий керівник: Яблонська Діана Русланівна²

---

1. здобувач середньої освіти (учень 11 класу)

Кам'янець-Подільський ліцей №5, УКРАЇНА

2. доктор філософії в галузі історії,

старший викладач кафедри всесвітньої історії

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, УКРАЇНА

Багато локацій на території України зберігають пам'ять про масове винищення єврейського населення в роки Другої світової війни. Водночас саме «Кам'янець-Подільська акція» серпня 1941 р. посідає особливе місце як одна з перших і найбільших за масштабами трагедій, що передувала подіям у Бабиному Яру та фактично ознаменувала початок систематичного здійснення Голокосту на українських землях. Попри те, що основні масові розстріли відбувалися поза межами міста, колишній кляштор сестер-домініканок відіграв ключову роль як центральний збірний і логістичний пункт, де здійснювали ізоляцію та «сортування» єврейського населення в межах реалізації політики «остаточного вирішення єврейського питання».

Кам'янець-Подільський був окупований нацистськими військами 11 липня 1941 р. Вже у перші тижні окупації розпочалися каральні акції: у Старому місті було розстріляно близько 60 євреїв [1, с. 44]. Паралельно окупаційна адміністрація запровадила систему контролю – провела реєстрацію єврейського населення, створила Єврейську раду та зобов'язала євреїв носити жовту шестикутну зірку [1, с. 44].

У цей період приміщення колишньої в'язниці НКВС, розташованої в будівлі кляштору в старій частині міста, було переобладнане під гетто. Воно слугувало не лише місцем примусової ізоляції місцевих євреїв, а й важливим транзитним центром для євреїв, депортованих з інших країн Європи [3].

Кризову ситуацію значною мірою спричинила політика угорського режиму Міклоша Горті. Згідно з його розпорядженнями, приблизно 30–35 тисяч так званих «іноземних» євреїв з Німеччини, Австрії, Чехословаччини, Польщі та Закарпаття мали бути депортовані на «звільнені території». Наприкінці липня 1941 р. угорська влада розпочала масові депортації [2].

Основна частина депортованих була скерована саме до Кам'янець-Подільського району. Однак нацистська окупаційна адміністрація виявилася неготовою до прийняття такої кількості людей, що спричинило катастрофічний брак продовольства та повний параліч інфраструктури гетто. Після того як угорська сторона відмовилася прийняти депортованих назад, нацистське керівництво вдалося до радикального розв'язання проблеми.

Відповідальність за реалізацію цього рішення взяв на себе вищий керівник СС і поліції округу «Південь» обергрупенфюрер Фрідріх Єкельн, який ініціював масове знищення єврейського населення – так звану «Кам'янець-Подільську акцію».

Колишня в'язниця-гетто в приміщенні кляштору стала місцем, звідки 26 серпня 1941 р. євреїв, під приводом «переселення на нове місце проживання», виводили до місць розстрілів. Страти здійснювалися на околицях міста, у задалегідь підготовлених глибоких ровах, де жертв змушували самотійно лягати в могили. Цей метод згодом було використано під час масових розстрілів у Бабиному Яру та в багатьох інших місцях на окупованих територіях [2].

Безпосередню участь у знищенні брали офіцери 320-го поліцейського батальйону, підрозділи «штабної роти» під керівництвом Ф. Єкельна, а також солдати угорської армії. Єкельн регулярно звітував про перебіг акції особисто Генріху Гімmlеру. Упродовж трьох днів – з 26 по 28 серпня 1941 р. – було вбито близько 20 тисяч осіб (за іншими даними – до 15 тисяч) [4, с. 95, 96, 97].

Кам'янець-Подільська акція стала однією з перших спланованих і масштабних операцій масового знищення єврейського населення на території України та Європи загалом. Вона продемонструвала перехід нацистської політики від переслідувань і депортацій до систематичного фізичного винищення. Події серпня 1941 р. не лише передували трагедії Бабиного Яру, а й стали своєрідною «моделлю» для подальших масових розстрілів на окупованих землях. Усвідомлення масштабів і механізмів цієї трагедії є важливим для збереження історичної пам'яті та осмислення злочинів Голокосту як спільної європейської катастрофи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Круглов О. «Єврейська акція» в Кам'янці-Подільському в кінці серпня 1941 р. у світлі німецьких документів. *Голокост і сучасність: Студії в Україні і світі. Науковий часопис*. Київ, 2005. № 1. С. 43-48.

SEZIONE 22.

STORIA, ARCHEOLOGIA E CULTUROLOGIA

- [2] *Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині, 1941–1944 : док. і матеріали /* Хмельн. обл. держ. адміністрація, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Держархів Хмельн. обл.; відп. ред. О. Завальнюк; упоряд.: М. Вавринчук. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. 574 с.
- [3] Таємниці костелу св Михаїла і монастиря домініканок у Кам'янці-Подільському. ТРК "Кам'янець-Подільський" YouTube. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rkuytiHOQiE> (дата звернення: 10.12.2025).
- [4] Хоптяр А. Голокост у Кам'янець-Подільській області: хронологія, механізми, методи винищення єврейського населення (липень 1941 – січень 1943 рр.). *Український історичний журнал*. Київ, 2020. № 3. С. 90-102.